

SOBRE ELS ÚLTIMS LLIBRES DE VIATGE DE NARRADORS CATALANS

Literatura excursionista

ISIDOR CÒNSUL

En el trànsit cap a l'adolescència, la gent del meu temps es va fer un tip de viatjar per les novel·les de Jules Verne (1828 - 1905), de qui enguany es commemora el centenari de la seva mort. Rere la saviesa geogràfica d'aquell escriptor que gairebé no es va moure del seu estudi d'Amiens, vam ser capitans en mars del tròpic, vam habitar illes misterioses, vam baixar al centre de la terra pel cràter d'un volcà escandinau i ens vam perdre al galop per centenars de pàgines plenes de màgia i exotisme. També la meva generació va tenir accés als primers àlbums de Tintín en català i s'hi va submergir sense vergonya malgrat passar per l'edat fatxenda dels 16 o 17 anys. No era, només, l'enjòlit de les històries que hi dibuixava Hergé sinó perquè, com en el cinema i en les novel·les de Jules Verne, al costat de l'esprimatxat repòrter belga, el carreter capità Haddock i el petaner Milú continuàvem viatjant per tot el món sense moure'ns de casa.

ELS LLIBRES DE VIATGES

Aquests precedents ens devien preparar per a la filosofia nòmada de Bruce Chatwin, referència de prestigi quan es parla de literatura de viatges, així com la certesa que el millor viatge comença en els prestatges d'una llibreria. La inquietud de veure món sovint acostuma a anar lligada a l'eco de velles lectures, al retorn a llibres que ens han fet somiar i qui sap si al deler de comprovar si existeixen, o no, els paisatges de la literatura. A banda, hi ha la tradició de considerar que la literatura sempre ha estat viatgera i, sense patir gaire, només cal referir-se a la contundència d'exemples com ara l'*Odissea*, la Bíblia i la *Divina comèdia*.

Per als antics, el viatge es barrejava amb traces rituals, l'oportunitat d'una catarsi personal i l'inici d'un camí de perfecció. Ara, tot i habitar els anys del tercer mil·lenni, són elements que encara es mantenen quan cal distingir entre l'espècie dels viatgers i la fauna turística, entre els qui fan la cursa contra rellotge dels *tour operators* i els qui han triat l'actitud del nòmada: el viatger a la recerca d'un ritual de coneixement, aquell que emprèn el viatge lleuger d'equipatge, només amb bitllet d'anada, la tornada incerta, poca planificació i l'ull viu a tot allò que passa al seu voltant. Viatjar suposa una disposició de l'esperit que fa mirar enfora, que invita a badar i a deixar-se sorprendre pels detalls de la nova realitat que vénen a l'encontre.

Josep M. Espinàs, Josep Piera i Xavier Moret sumen el tercer viatger més llegit de la literatura catalana actual, amb tres tipus diferents de llibres de viatges. En síntesi, l'opció de Piera treballa en una suma d'itineraris a la recerca de les arrels d'una tradició mediterrània de la qual se sent hereu i que inclou, com a elements cabdals, el món jueu i l'àrab. L'obra de Xavier Moret acostuma a apuntar-se a l'aventura exòti-

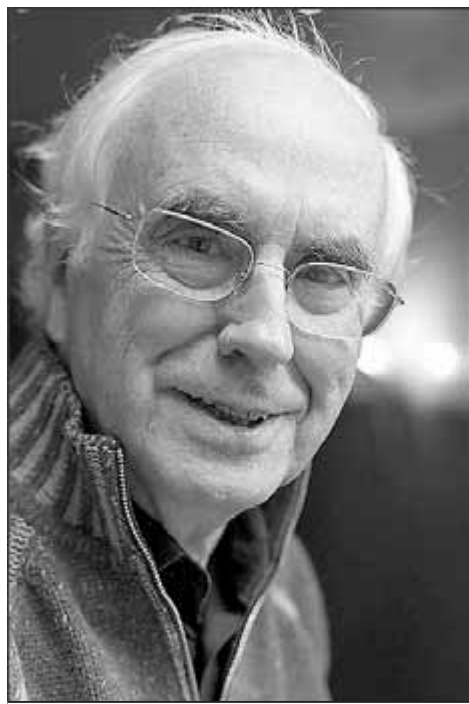
serola, la segueix pas a pas com indica el títol, parla amb els estadants, està alerta als diferents batecs de vida i fa via per vuit itineraris diferents que l'han dut de Vallvidrera a Sant Just Desvern, i de Molins de Rei a Sant Cugat del Vallès i el Tibidabo.

TRADICIÓ EXCURSIONISTA

La lectura de *Collserola pas a pas* m'ha fet pensar en la tradició de literatura de muntanya que ha acompanyat una pila

Els llamps de la Maleïda no arriba al centenar de pàgines, però és una narració d'escriptura neta que atrapa el lector de la mateixa manera que la boira baixa va enxampar els muntanyencs dalt del cim i se'ls convertí, de sobte, en una pedregada carregada d'electricitat. La tempesta elèctrica prou que va avisar-los, però no van saber distingir-ne els senyals: un soroll de sofregit entre les roques, "igual que els cants dels saltarells a les mig-

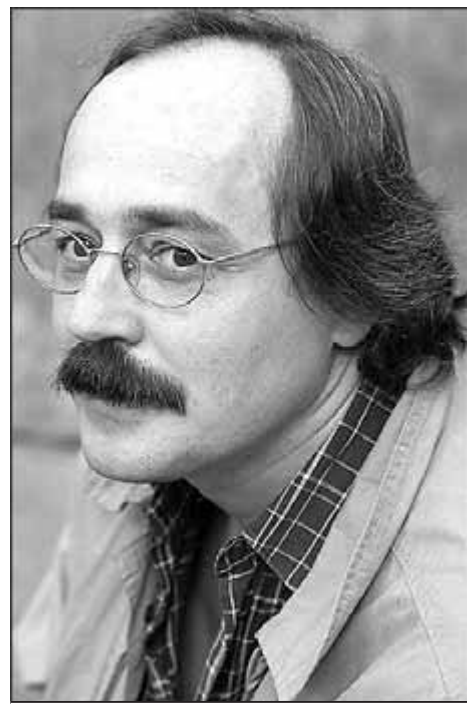
l'Alta Ribagorça a la Vall d'Aran passava pel port de Rius. La pujada, des de l'hospital, va ser abonada i tranquil·la, però en arribar al coll, només acabar de vorejar l'estany gran de Rius, se'ls presentà, també de cop com a l'Aneto, una tempesta que s'allargà hores i hores, i els espatllà tota la baixada. Van arribar a Arties de matinada, xops i fets un nyap de tan malgirbats com anaven, i pel que escriu Massó i Torrents, va tractar-se d'una

JOSEP MARIA ESPINÀS

JOSEP PIERA

XAVIER MORET

ca, arreu del món i, en el cas de Josep M. Espinàs, la cosa tira per la intensitat del viatge més humil: el que pots fer a peu i no gaire lluny de casa. Tots tres autors han publicat obra nova en els darrers mesos: *Jerusalem* (Josep Piera), *A peu per Mallorca sense veure el mar* (Josep M. Espinàs) i *Collserola pas a pas* (Xavier Moret). D'aquest darrer, m'agradaria comentar que és un llibre esplèndid, publicat per l'Institut d'Edicions de la Diputació de Barcelona, en què el text àgil i fresc de Xavier Moret harmonitza les fotos de Pepe Navarro i tot plegat es falca amb un pròleg de Josep M. Espinàs. Es tracta d'una obra singular i de bella estampa, un objecte ben acabat en què s'han lluit els diferents arts i oficis que intervenen en l'edició d'un llibre.

Collserola, pas a pas és un llibre d'encàrrec i tot fa pensar que pertany a les activitats de suport al departament de Medi Ambient per convertir Collserola en un parc natural i frenar la cursa d'especulació urbanística que grimpa amenaçadora pels quatre punts cardinals de la serra. És un llibre, finalment, en el qual Xavier Moret sembla haver-se disfressat de Josep M. Espinàs i per això es passeja durant vuit dies per la pell de Coll-

d'any la passió excursionista dels catalans. És una literatura poc coneguda, amb l'excepció de les gestes de Verdaguer, de qui aprofito per recomanar el llibre de Ramon Miró, *Verdaguer i els Pirineus. Antologia* (2004); dels poemes muntanyencs de Maragall i els deliciosos *Records d'un excursionista*, de Carles Bosch de la Trinxeria. Tot i això, és una literatura que ha començat a fer forat en els darrers anys gràcies, en bona part, a la tenacitat dels llibres que publica Garsineu, així com el rescat de textos de la col·lecció *Pioners*, de Cossetània Edicions. Repassant els darrers que he vist, destriaria les obres de Juli Soler i Santaló (1865 - 1914): *Pel Pirineu aragonès* (2002) i *Excursions per l'Alta Ribagorça* (1903), (2003); els *Records d'excursió* (2003), de Francesc Maspons i Anglasesell (1872- 1966); les *Excursions a la Pica d'Estats* (2002), de Lluís Maria Vidal (1842 - 1922); l'*Antologia de literatura excursionista catalana* (2002), a cura d'Enric Faura; i la joia *Els llamps de la Maleïda* (2003), de Mossèn Jaume Oliveras (1877 - 1957), un llibret deliciós i dramàtic que narra l'ascensió a l'Aneto del dia 27 de juliol del 1916, quan, al pas de Mahoma, van morir el guia benasquès Josep Sayó i l'alpinista d'origen alemany Adolf Blass.

diades de calor", escriu mossèn Oliveras, fins que l'espurna del llamp els passà fregant i els percutí la barrinada del tro. Van sortir ràpids cap al pas de Mahoma i, quan el passaven, un altre llamp es va endur timba avall, per la canal que dona a la gelera del Corones, els cossos de Josep Sayó i Adolf Blass. No van morir del patac de la caiguda sinó de la força de la descàrrega i, segons el testimoni de Jaume Oliveras, Adolf Blass tenia sobre el pit un cop formidable "que li havia enfonsat la naurella, deixant-li una gran cremada [...]; la sivella del cinturó estava convertida en un munyoc de metall fos i, al seu nivell i més avall, tota la pell era negra de la gran cremada".

Una tempesta també dramàtica, per bé que amb final feliç, la reporta Jaume Massó i Torrents (1863 - 1943) a *Croquis pirinencs* (1896). Escriptor i editor, fundador de *L'Avenç* i un dels homes de lletres més influents del Modernisme, Massó i Torrents tenia la flaca de l'excursionisme i en deixà bells testimonis literaris en els celebrats *Croquis pirinencs*, llibre del qual es van fer diverses edicions. Un dels textos que el conformen, *Tempesta*, narra l'excursió que els va dur de Senet a Arties, en un temps en què l'única manera d'anar de

baixada tan apoteòsica com indica aquest fragment que m'afanyo a copiar: "La tronada creixia com la pluja. A mesura que la manca de claror esborrava el camí, impossible de conèixer i de seguir, els llampecs i els trons no paraven un sol moment. La fosca va arribar a ser tan completa que no podíem donar un pas sinó guiant-nos a la claror dels llampecs, que per sort no paraven, però deixant-nos per contrast, orbs enmig de tenebres". Havia de ser una senyora tempesta, però ja hi eren posats i van haver de tirar endavant. Guiats per la lluminària dels llamps, van anar baixant ensopgant "roques, tolls, pedres que s'esllavissaven, arrels d'arbres, i sempre entremig d'esgarrifores torrenteres que ens entrebanquen cada pas".

PREPARAR L'AVENTURA

És un llibre per recuperar, el de Massó i Torrents, ni que sigui per continuar donant gruix a una tradició poc coneguda de literatura excursionista. A més, sóc del parer que una bona excursió, com un bell viatge, comença en els prestatges d'una biblioteca, i també dels que creu que la preparació de l'aventura sempre és millor que l'aventura mateixa.